

**Mahmud Erol Kılıç, Sûfî ve Şiir/Osmanlı
Tasavvuf Şiirinin Poetikası (İstanbul: Sufi Kitap
Yayınları, 2017), 204 sayfa, ISBN:
9786059778541**

Kitap
Tanıtımı
Book
Review

Sümeyye Uyucu

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Master Student, Selcuk University, Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts
Konya, Türkiye
✉ uyucusumeyye@gmail.com orcid.org/0009-0003-7954-8991

Yazar
Author

Uyucu, Sümeyye. "Mahmud Erol Kılıç, Sûfî ve Şiir/Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası (İstanbul: Sufi Kitap Yayınları, 2017), 204 sayfa, ISBN: 9786059778541". *Tevilat* 5/2 (Aralık 2024), 533-542.
 doi.org/10.5281/zenodo.14585766

Atıf
Cite as

Received / Geliş Tarihi: 13.11.2024
Accepted / Kabul Tarihi: 31.12.2024

e-ISSN: 2757-654X
www.tevilat.com

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Yayıncı/Published by: Selçuk University Press

Bilgi
Info

Özet

Mahmud Erol Kılıç, Sûfi ve Şiir/Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası (İstanbul: Sufi Kitap Yayınları, 2017), 204 sayfa, ISBN: 9786059778541

Mahmud Erol Kılıç'ın *Sûfi ve Şiir* adlı eseri, XIX. yüzyıl Osmanlı mutasavvıf şairlerinden Ahmed Kuddûsî'nin (ö. 1265/1849) bir şiiri üzerine yapılmış muhtasar bir şerhtir. Yazar, İslam geleneğinde şiiri besleyen en önemli unsurun tasavvuf olduğunu ifade etmiştir. Metafizik düşünce sistemlerinden biri olan tasavvufu anlamadan Osmanlı şairinin zihin dünyasını ve şiirini anlamak mümkün değildir. Bu kitabın temel amacı da Osmanlı şairinin dünya görüşünü ve şiirine hâkim olan tasavvufî bakış açısını ortaya koymaktır. Kitap bütün tasavvufî şiir tarihini kapsayan bir çalışma olmaktan ziyade "şiir" olgusuna tasavvuf perspektifinden bakan münhasır bir çalışmadır. Kitapta "Şiir nedir?", Şiirin varlıktaki yeri neresidir?" sorularına cevap aranmıştır. Şiir kelimesinin İslam dini içerisindeki tarihine bakılarak kelimenin semantik tarihi ele alınmıştır. Tasavvufun, Osmanlı şairinin dünya görüşünü belirleme noktasındaki kapsayıcı konumu üzerinde durulmuştur. Muhyiddin İbn Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Yunus Emre'nin şiir hakkındaki kanaatleri ve sûfî şairler üzerindeki önemli tesirleri hakkında bilgi verilmiştir. Tasavvufî şiirin kimler tarafından anlaşılıp kimler tarafından anlaşılmadığı konusuna açıklık getirmeye çalışılmıştır..

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, Tasavvuf, Şiir, Osmanlı Şairi, Mahmud Erol Kılıç.

Mahmud Erol Kılıç, Sufi and Poetry/Poetics of Ottoman Sufi Poetry (İstanbul: Sufi Kitap Publications, 2017), 204 pages, ISBN: 9786059778541

Mahmud Erol Kılıç's *Sufi and Poetry* is a brief commentary on a poem by the nineteenth-century Ottoman Sufi poet Ahmed Kuddusi (d. 1265/1849). The author states that the most important element that nourishes poetry in the Islamic tradition is Sufism. Without understanding Sufism, which is one of the metaphysical systems of thought, it is impossible to understand the Ottoman poet's world of mind and poetry. The main purpose of this book is to reveal the worldview of the Ottoman poet and the Sufi perspective that dominated his poetry. The book is an exclusive study that looks at the phenomenon of "poetry" from the perspective of Sufism, rather than a work that covers the entire history of Sufi poetry. In the book, answers to the questions "What is poetry?" and "What is the place of poetry in existence?" are sought. By looking at the history of the word poetry within the Islamic religion, the semantic history of the word is discussed. The inclusive position of Sufism in determining the worldview of the Ottoman poet is emphasized. Muhyiddin Ibn al-Arabi, Mevlana Celaleddin-i Rumi and Yunus Emre's opinions on poetry and their important influences on Sufi poets are given. An attempt has been made to clarify the issue of who understands Sufi poetry and who does not.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Sufism, Poetry, Ottoman Poet, Mahmud Erol Kılıç.

Abstract

Sûfî ve Şiir, sûfîlerin şiire bakışlarına yönelik bir inceleme olarak yazılmıştır. Kitapta Osmanlı şairinin dünya görüşü ve şiirine hâkim olan tasavvufî bakış açısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Aynı zamanda Osmanlı şiirini anlamada tasavvufî düşüncenin sunduğu imkânlarla dikkat çekmek hedeflenmiştir. Selçuklu-Osmanlı döneminin ilim, edebiyat ve toplum katmanlarının şekillenmesinde tasavvuf kaynaklı düşüncelerin birinci derecede tesir gücüne sahip olduğu ifade edilmiştir. Tasavvufun, birçok geleneksel İslam toplumunun zihniyet dünyasını oluşturmada hâkim paradigma olduğu vurgulanmıştır.

Yazar Mahmud Erol Kılıç, Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Tasavvuf Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda profesördür. Aynı zamanda İslam İş Birliği Teşkilatı'na (İİT) bağlı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) genel direktörüdür. *Sûfî ve Şiir*, yazarın 1999 yılında İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Osmanlı Dünyasında Şiir Sempozyumu'nda sunduğu tebliğin genişletilerek kitap hâline getirilmiş şeklidir. Kitap, 2004 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından inceleme-araştırma dalında yılın kitabı seçilmiştir.

Kitap serlevha, önsöz, dört ana bölüm, bibliyografya ve dizinden oluşmaktadır. İbn Arabî'nin bazı eserlerinde anlatmak istediği konuları eserin başında şiirle vermesi geleneğine uyan yazar, eserine XIX. yüzyıl Osmanlı mutasavvıf şairlerinden Ahmed Kuddûsî'nin (ö. 1265/1849) bir şiiriyle başlamıştır. Yazar, bu şiirin tasavvufî şiirin poetikasını çok güzel özetlediğini belirtmiş ve bu çalışmanın bir nevi bu şiir üzerine yapılmış muhtasar bir şerh olduğunu ifade etmiştir.

Kitabın *Giriş* bölümünde, konunun tarihi çerçevesi ele alınmış, "Şiir nedir?", Şiirin varlıktaki yeri neresidir?" sorularına cevap aranmıştır. Şiirin din tarihi ile çok yakın bir alâka içinde bulunmasından bahsedilmiştir. Şiir kelimesinin İslam dini içerisindeki tarihine bakılarak kelimenin semantik tarihi ele alınmıştır. Türkçeye Arapçadan geçmiş olan "şi'r" kelimesinin o kültür havzasındaki tekâmülü incelenmiştir. Ayrıca bu kelimenin ait olduğu edebiyat alanının Arapçada "manevi güzel ahlak ve fiillere sahip olma melekesi" manasında "edeb" mastarından geliyor olmasına dikkat çekilmiştir. Kur'an semantiği içerisinde

şairin ne olduğuna, kime şair denildiğine, Kur'ân-ı Kerîm'in ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şiire karşı tutumuna temas edilmiştir.

Tasavvufî Dünya Görüşü ve Osmanlı Şiiri'nin konu edildiği bölümde, tasavvufun genelde Osmanlı toplum yapısının özelde ise Osmanlı şairinin dünya görüşünü belirlemedeki kapsayıcı konumu üzerinde durulmuştur. Yazara göre Osmanlı döneminde, edebiyat tarihimiz ile tasavvuf tarihimiz ruhla beden gibi birbirinden ayrılmaz iki saha olmuştur. Tasavvufî şiir zaman üstünlüğü yakalamış metafizik bir şiirdir. Bu kuşatıcılığandan dolayı tasavvufî bakış, Osmanlı şiiri içerisinde sadece muayyen bir şairler topluluğuna münhasır kalmamıştır. Tasavvufî doğrudan alâkası olmayan şairlerin dahi tasavvufî mazmunları kullandıkları görülmüştür.

Şairler ve Şeyhler: Şiirde İnsan-ı Kâmil Sembolü adlı bölüm, Osmanlı şairleri üzerinde tesirleri büyük olan üç önemli sûfî şahsiyet; Muhyiddin İbn Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Yunus Emre başlıklarıyla genişletilmiştir. *Şeyh-i Ekber* başlığında, İbn Arabî'nin şiir üzerine görüşleri ve bu görüşlerinin Osmanlı şairlerine nasıl intikal ettiği üzerinde durulmuştur. İbn Arabî'nin birçok Osmanlı şairinin fikrî anlamda üstadı olduğuna değinilmiştir. *Mevlânâ* başlığında, sûfî şairlerin şiirlerinde kullandıkları sembollerin hakikatte neye işaret ettiği konusu incelenmiştir. Osmanlı'nın dinî ve fikrî yapısının oluşmasında ve bu fikirlerin şiirdeki mazmunlara girmesinde İbn Arabî ve Mevlânâ'nın görüşlerinin inkâr edilemez rolleri olduğu, edebiyatımızda birçok eserin bu iki önemli şahsiyetten alınan ilhamla yazıldığı belirtilmiştir. *Yunus Emre* başlığında; Yunus'un, kendisinden önceki iki üstadında olduğu gibi şiirini bir araç olarak gördüğü, ruhunun ise mânâda bulunduğu ifade edilmiştir. Bu başlıkta, Yunus'un asırlarca sevilip gönüllerde yaşamasının sırrının onun her türlü resmîyetten ve edebî olmak endişesinden uzak teklifsiz üslubundan kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Yazar, *Osmanlı Şairleri ve Tasavvuf Mektepleri* bölümünde, Osmanlı şairlerinin tarikat bağlantıları üzerine yapılan incelemelerden hareketle tamamına yakınının "ehl-i tarîk" kimseler olduğu sonucuna ulaşıldığını ifade etmiştir. Şairlerin dergâhlarda gördükleri manevi eğitimin neticesinde kendilerinde

hâsıl olan bir hâlin tesiriyle şiirlerini yazdıkları ve bu mekteplerde bir müşid eli tutmamış olan şairlerin de tenkit konusu olduklarına değinilmiştir.

Osmanlı Şiirinin Kavramsal Tahlili ve Tasavvuf adlı ikinci bölümde yazar, bu çalışmanın temel gayesi olan Osmanlı şairinin dünya görüşünü ve şiirine hâkim olan tasavvufî bakış açısını tam anlamıyla ortaya koyabilmek için nasıl bir yol izleneceğini tarif etmektedir. Buna göre Osmanlı şairlerinin şiirlerinin fikrî arka planının tespiti için Osmanlı şiirinde en çok kullanılan ıstılahların kavramsal tahlillerinin yapılması gerekmektedir. Bunun neticesi şairdeki hâkim düşünce unsurunun ne olduğunu gösterecektir. Bu uygulama sonucunda da Osmanlı şairlerinde tasavvufî ıstılahlarla karşılaşılacaktır. Bu bölümde ayrıca sûfleri şiir söylemeye iten sebeplerin üzerinde durulmuştur.

Osmanlı'da Şiir Nedir, Şair Kimdir Soruları ve Tasavvuf başlığında, Osmanlı şairinin kimleri şairden ve neleri şiirden saymadığının tespiti yapılmıştır. Tespit için en önemli kıstasın da mânâ olduğu ifade edilmiş ve hâl ehli şairler ile diğer şairlerin ayrımı yapılmıştır.

Sûfi Şiirin Dinleyicisi Kimdir? başlığında yazar, sûfi şiirin kimler tarafından anlaşılır kimler tarafından anlaşılmadığı konusuna açıklık getirmeye çalışmıştır. Bu şiiri anlamayacak olanları Niyazi Mısrî şu beyitlerinde sıralar:

*Zât-ı Hak'da mahrem-i irfân olan anlar bizi
İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi*

*Bu fenâ gülzârına tâlib olanlar anlamaz
Vech-i bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi*

*Biz şol abdâlız bıraktık eynimizden şâlimız
Varlığından soyunup üryân olan anlar bizi*

*Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi
Cür'a-yı sâfi içip mestân olan anlar bizi*

Lafız, vezin ve imlâ noktasından bakanlar sûfi şairlerin şiirlerini anlayamazlar. Hâlden anlamayana karşı bu hâlleri gizlemek gerekir. Sûfiler de bunun farkındadır. Herkesin yüksek hakikatleri algılayabilmesi mümkün olmadığı için ehil olmayanlara karşı bu sözleri mecaz örtüsü altında gizlemeleri gerekmiştir. Çünkü anlama kapasitesi olmayanlar bu sözleri yanlış anlamak suretiyle hem kendileri için yanlış sonuçlara varacaklar hem de şairleri töhmet altında bırakacaklardır. Yazar bu yönüyle tasavvuf şiirini, Orta Çağ'ın bazı Batı şairlerinin Hermetik şiirlerine benzetmiştir.

Osmanlı Şiirinin Biçimi ve Tasavvuf adlı başlıkta, tasavvufi şiirde mânânın yanı sıra nazımın da önemi olduğuna ve her ne kadar şekil unsuru ikinci planda görülse de bazı şairlerin şiir tekniği açısından dikkate değer güzellikte nazımları bulunduğu dikkat çekilmiştir. Yazar, klasik şiirin müzikalitesini incelerken aruz ölçüsünün bu ahengi sağlamakta özel bir yeri olduğundan bahsetmiştir. Yazar, Tevhidler, Münâcâtlar, Na'tlar, Mevlidler gibi edebî türlerin doğmasının arkasında tasavvufun yattığına; mecaz, teşbih, istiâre, kinaye vb. mânâ sanatlarının da ilk olarak tasavvufî/felsefî kavramlar olup oradan edebiyat tekniklerine geçtiğine dikkat çekmiştir.

Bir diğer başlık *Osmanlı'da Şiir-Âhenk-Musiki İrtibatı ve Tasavvuf* adını taşımaktadır. Tasavvufî dünya görüşüne göre ilim irtibat kurmak demektir. Bu görüşten hareketle musiki, plastik sanatlar vb. sanat dallarında da tasavvufun yansımalarını görmek mümkündür. Yazar, tasavvuf kaynaklı şiirin donuk, hareketsiz ve pasif bir şiir olmayıp aksine kalbin vuruşları gibi dinamik, aktif, eyleme geçirici bir yönü olduğunu belirtir. Bu eyleme geçirici yönüyle de zikir, semâ ve devrân gibi konulara bir pencere açılır. Sûfi şairler burada harekete ve sese takılıp kalma tehlikesine dikkat çekerler. Çünkü onlara göre Allah'ın vechinden başka her şey bir perdedir.

Tasavvufî Sembolizmin Kayması ve Profan Şiir başlığında yazar, tasavvufî şiirlerde bulunan remizlerin mutasavvıf şârihlerce şerh edilerek anlaşılması gerektiğini vurgular. Bu, bir yönüyle tasavvufî eğitim amaçlıdır; bir yönüyle de şairin remzen ifade ettiği mânâların esas delâlet ettiği yerlerden başka yerlere taşınması

tehlikesine karşı bir tedbirdir. Böyle bir tehlikeyle karşılaşıldığında şiirdeki metafizik ve tasavvufî anlamlar tamamıyla cismanîlik boyutlarına indirgenerek anlaşılmaya çalışılır. Aslında şairlerin dertlerinin Hak aşkı olduğu, mecazi aşkın ise onlarda bu ilk aşkı anlatmak için kullanılan bir araç olduğunu Latîfî şöyle açıklar: “Sözleri zâhirde güzellerin evsâfı gibi görünür ammâ hakikatte Yüce Yaraticı’ya hamd ü senâdır” (s. 138). Ayrıca yazar burada tasavvufî anlamların tarihî süreç içerisinde anlam kaymasına uğramasıyla Osmanlı zihniyet dünyasının değişmesi arasında derin bir irtibat olduğuna işaret eder. Tasavvufa karşı olanların hep tasavvufî dille ilgili problemleri olduğunu, sûflerin bir hareketinden dolayı değil de bir sözünden dolayı yargılandıklarını söyler. “Ene’l-hak” sözünün bunun en bariz örneği olduğuna vurgu yapan yazarın bu tespiti dikkate değerdir.

Sözün Tükenişi, Şiirin Sonu ve Tasavvuf başlığında yazara göre sûfler, aktarmak istedikleri yüce mânâya şiir dilinin daha fazla imkân sağlamasından dolayı nesir yerine şiire yönelirler. Şiir burada sûfi için bir araç olur. Amaç ise İlâhî Sevgili’ye bir nağme yakmak, bu sayede kendini ve etrafındakileri dönüştürmektir. Ama bir süre sonra âşğın aşkı daha da arttıkça şiir yetersiz kalmaya başlar. Şair yaşadığı ulvî duyguları şiir dilinin teknik kurallarına uydurma çabasından rahatsız olur. Şekil kabuğunu kırmak ister. En sonunda sûfi şair suskunluğu tercih eder ve söz tükenir. “Sessizliğin sesi” denen bu susma biçimi, bir başka konuşmanın başlangıcıdır aslında. Artık sûfi, Sevgili ile baş başa konuşmaktadır. “*Sen sus ki şimdi sana o dili veren konuşsun*” (s. 72).

Kitabın *Evensel Şiir Poetikaları ve Osmanlı Sûfi Şiiri* adlı üçüncü bölümünde, Osmanlı tasavvuf şiirinin poetikasının karşılaştırmalı edebiyat açısından Batı poetikalarıyla nasıl bir benzerlik içerisinde bulunduğu değinilmiştir. Osmanlı şairlerinin şiir üzerine olan görüşleriyle Platon’un görüşleri arasında büyük paralellikler bulunduğu dikkat çekilmiştir.

Kitabın dördüncü ve son bölümünde yazarın Sadık Yalsızuçanlar ile yaptığı *Aşk, Bilginin Kaynağıdır* başlıklı aşk, varlık ve şiir üzerine bir söyleşi yer alır.

Sonuç olarak, kitapta İslam geleneğinde şiiri besleyen en önemli unsurun tasavvuf olduğu ve Osmanlı şairlerinin de tasavvufu ince bir şiir hâline getirdikleri görülmektedir. Klasik şiirimizdeki birçok simgenin tasavvuf semantiği içerisinde anlamlandırılabilceği anlaşılmaktadır.

Sûfî ve Şiir; şiiri, Osmanlının sanatı, toplum yapısı ve eğitimi çerçevesinde ele alan kapsamlı bir çalışmadır. Tasavvufî şiirleri anlamada izlenecek yöntem, bunun için şiire nereden ve hangi nazarla bakılması gerektiği konusunda zengin içeriğe sahip başarılı bir çalışmadır. Kitapta akademik bir dil kullanılmıştır. Yazar, ele aldığı konuları sistematik bir şekilde aktarmış, her konu bir sonraki konuya başarılı bir şekilde bağlanmış ve bu metne bir bütünlük kazandırmıştır. Yazar, bütün tasavvufî şiir tarihini ele almayı konunun fikrî esaslarını belirlemiş ve ana ilkelerini ortaya koyarak eserin kapsamını sınırlandırmıştır. Kitapta verilen örneklerde tasavvufî metinler ve dîvânlardan çokça yararlanılmış, konu ile ilgili olması açısından verilen örnekler daha çok Osmanlı şiirinden alınmıştır.

540

Tevilat 5/2 (2024)

Kitapta şiir ve tasavvuf ilişkisi derin bir şekilde ele alınmıştır. Osmanlı şairlerini fikrî ve edebî anlamda etkileyen mutasavvif şairlere örnek olarak Muhyiddin İbn Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Yunus Emre zikredilmiştir. Bu şairlerin şiir üzerine görüşlerinden bahsedilmiş ve eserlerinden örneklerle tasavvuf-şiir ilişkisi üzerinde durulmuştur. Kanaatimce bu konuyla ilgili daha fazla mutasavvif şairden bahsedilebilirdi.

Farklı disiplinlerin birlikte ele alındığı çalışmaların çok değerli olduğu ve böyle çalışmalara ihtiyaç duyulduğu aşîkârdır. Bu eser de bu tarz bir çalışmanın ürünüdür. Yazar, anlatmak istediği tasavvufî konuları şiirlerle desteklemiş ve açıklamıştır. Burada üzerinde durmak istediğim nokta, ele alınan konuları açıklamak amacıyla metin içinde kullanılan şiirlerin doğru şekilde aktarılmasının önemidir. Kitapta vezin ve anlam açısından hatalı şekilde aktarılan bir beyti örnek olarak ele almak istiyorum. Söz konusu beyit şöyledir:

Nazm-ı memdûh üzre vasfet Hâlık u mahlûkunu

Nikû-hasletgîr isen kem söyleme nazm-teri

Bu beytin vezin ve anlam bakımından doğru şekli şöyle olmalıdır:

Nazm-ı memdûh üzre vasf et Hâlık u mahlûkunu

Nîkû haslet-gîr isen kem söyleme nazm-ı teri

Kitapta geniş bir kaynakça ve dizin yer alır. Yazarın, tasavvufî şiirde ilâhî aşkı anlatmak için sûflerin “şarab” ve “mestlik” gibi yanlış anlaşılmaya açık semboller kullanmalarının nedenlerini açıklaması ve sûflerin, sözlerini nâdân kimselerden saklamaları için tasavvufun edebiyata bir edebî tür olan şathiyeyi hediye etmesinden bahsetmesi ilgi çekicidir. Eser şiir poetikaları üzerine yapılan çalışmalara önemli bir katkı sağlamıştır. Kitap, klasik şiirimizdeki tasavvufî şiirlere daha bütüncül bir nazarla bakabilmeyi, şiirlerdeki sembol ve remizleri anlamlandırabilmeyi sağlaması açısından Tasavvuf ve Edebiyat alanında çalışmalar yapan araştırmacıların faydalanabileceği bir eserdir.

Finansman / Funding:

This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest:

The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

Kılıç, Mahmud Erol. *Sûfî ve Şiir/Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*. İstanbul: Sufi Kitap, 1. Basım, 2017.

